

Národní třída 17. listopadu 1989. Chvilu před zákrokem pohotovostních jednotek. Někde mezi demonstranty byla i Drahomíra Dražská, budoucí autorka živé informace o ubitím studentovi.

Byla sobota 18. listopadu 1989. Po Praze kolovaly domněnky, že při pátečním zákroku proti demonstrantům na Národní třídě byl ubit nějaký student. Někdy zaznělo i jméno – Martin Šmíd. K večeru dorazila zvěst i do stávkujícího Realistického divadla. Přítomný zpravodaj agentury Reuters Michael Žantovský ihned spěchal k telefonu. Pak však přišla Jana Šmídová ze Svobodného slova a řekla, že její syn Martin žije. Žantovský běžel svou informaci dementovat. Přesto za několik hodin zprávu o smrti Martina Šmída odvysílala BBC i další stanice. Opíraly se totiž o jiný informační zdroj.

»Mrtvý student« na Národní URYCHLIL DĚJINY

Tím byl redaktor Petr Uhl z tehdejší Východoevropské informační agentury (VIA), který svou zprávu založil na svědectví tehdy ještě nejmenované ženy. Ta měla být očitou svědkyní toho, když policisté Šmída mlátili – pravilo se v informaci VIA – a student na následky zranění zemřel.

Úl u Uhlů

V době, kdy se v Realistickém divadle vzrušeně diskutovalo, seděl Petr Uhl v bytě Petra Kužvarta, kde asi 15 lidí zakládalo Levou alternativu. Nevěděl nic z toho, co se herci i další přítomní v Realistickém divadle dověděli od redaktorky Jany Šmídové, ani to, že někteří studenti začali vzápětí telefonicky zjišťovat, kolik Martinů Šmídů v Praze studuje.

Manifestace 17. listopadu 1989 se Petr Uhl neúčastnil, protože byl v pátek na večer v rezidenci u britského velvyslanckého rady McGregora. Jako zpravodajka VIA tehdy na Albertově byla jeho manželka Anna Šabatová. Na podkladě jejího svědectví i dalších informací telefonoval Uhl večer 17. listopadu zprávu o manifestaci do zahraničních rádií. Tehdy ještě zdaleka neznal rozsah zákroku na Národní třídě ani počty zraněných.

Když se v sobotu vpoledne vrátil Uhl od Kužvartů domů, bylo u nich plno lidí. Několik studentů, přímých účastníků pátečního dramatu na Národní třídě, ale také různí zahraniční novináři, přátelé z Charty a VONS. Probíraly se poslední události – včetně toho, že Prahou letěla zvěst o mrtvém muži, zabilém do československé vládky - a k tomu neustále drnčely telefony od zpravodajů zahraničních agentur, rádií i deníků. Všechny se ptaly: Je pravda, že v Praze byli mrtví? Že zahynul jeden student?

Dodejme, že Uhlovi bydleli jen několik stovek metrů od horního konce Václavského náměstí, kde se u sochy sv. Václava shromažďovaly hloučky lidí a přetrásala se všelijaká svědectví, jejichž hodnověrnost byla úměrná nervózní atmosféře.

Někdy po páté hodině odpolední zašla Anna Šabatová k bratrům Paynovým, kteří bydleli ve stejném bloku domů (Jan byl jejich rodinným lékařem, Petr evangelickým duchovním). Tam se dověděla od přítomné mladé dívky Miroslavy Litomiské, kterou do té doby znala pouze od vidění, že večer má k Paynovým přijít nějaká žena. Ta prý zná podrobnosti o smrti studenta. Anna Šabatová však na její příchod nečekala a po chvíli se vrátila domů.

Dana mluví o Petrovi

Miroslava Litomiská na Národní v pátek byla. Ještě v průběhu demonstrace, než se průvod dostal do kritických míst, potkala na nábřeží Miloše Kulhánka, s nímž se předtím viděla asi třikrát. Oba mladí lidé šli spolu až na Národní. Pak si zmizeli načas z očí a znovu se našli až po zásahu, když z demonstrace odcházeli. Přitom zahlédli v jedné z bočních ulic jakousi dívku, která stála opřená o zed a držela se za břicho.

Nabídlí jí pomoc, ale byli odmítnuti. Odcházel tedy, ale po jejím dalším zastánání se vrátili. To již u ní stála i nějaká další dvě děvčata. Někdo zavolal taxíka a odvedli zraněnou do nemocnice na Karlově náměstí.

Protože se však zranění ukázala být vážná,

chtěli si Danu – jak se dotyčná představila Litomiské – v nemocnici nechat. Ta s tím ale nesusouhlasila a po chvíli se přiznala Litomiské, že fetuje a nechce, aby jí našli pichy – prý už jí jednou odvezli na léčení přímo z nemocnice. Nakonec podepsala revers a obě dívky společně s Milošem z nemocnice odešli.

Jelikož bylo po půlnoci, zamířily na stanici noční autobusové linky. Při čekání začala Dana vyprávět, co zažila na Národní. Mluvila také o kamarádu Martinovi, který byl strašně zbit. Neuvedla jeho příjmení ani nehovořila o smrti. Obě dívky si vyměnily telefonní čísla s tím, že si zavolají.

Mrtvý dostal příjmení

V sobotu ráno Drahomíra Dražská skutečně zatelefonovala a někdy dopoledne se s Litomiskou znovu setkala. Slyšela opět do nemocnice a po cestě – na otázku Mirky, co se stalo s jejím kamarádem Martinem – Dražská řekla, že prý Martina večer neodvezla z Národní sanitka, ale pohřební vůz. Dodala k tomu, že jí ráno volal Martinův bratr Petr, který mluvil o tom, jak k nim v sobotu ráno přišli uniformovaní příslušníci SNB oznámit, že Martin přišel při zákroku o život.

Poprvé také sdělila jeho příjmení – Šmíd. Litomiská se od ní rovněž dověděla, že tento mladík byl jejím kamarádem v dětství, pak se dlouho neviděli a znovu se potkali až teď na Národní. Studoval prý v prvním ročníku matematicko-fyzikální fakulty.

V nemocnici Dražská znovu odmítla hospitalizaci a opět podepsala revers. Litomiská ji odpoledne doprovodila do zaměstnání - pracovala v mezinárodní telefonní ústředně a také zde vyprávěla kolegyním svůj příběh z Národní –

a sama odešla domů. Nevydržela však s novými dojmy sama a navštívila své dobré známé, sourozence Paynovy, a všechno jim řekla.

Zachovaný pásek s nahrávkou

Petr Payne také prošel v pátek špalírem na Národní. I on viděl brutální zásah policijních oddílů a když teď slyšel vyprávění Mirky Litomiské o zážitcích Dražské, neměl důvod nevěřit. Však také za chvíli odešli spolu za ní do práce. Domluvili se s ní, že po směně k Paynovým přijde. Tam potom Dražská – bylo to krátce po dvacáté hodině – zopakovala v přítomnosti pěti lidí svoje svědectví na magnetofonový pásek. Nemohla přitom tušit, zda a jak bude záznam využit. Když po ní chtěli podrobnosti, namítla, že jí není dobře, a odešla. Několik minut poté byli bratři Paynové i s její výpovědí u Uhlů.

Pásek s nahrávkou se zachoval a měla ho k dispozici první, tzv. Stankova vyšetřovací komise Federálního shromáždění. Její člen Václav Bartuška přepsal nahrávku publikoval ve své knize Polojasno a na jejích stránkách se podíval, jakým neobvykle klidným tónem Dražská o celé tragédii vyprávěla. V bytě u Uhlů její slova inkriminovaný večer poslouchala šestice Petr Uhl, Anna Šabatová, Petr Pospíchal, Jan a Petr Paynovi a náhodně přítomná Dana Smetanová, známá Anny Šabatové.

Petr Uhl k tomu již před 11 lety uvedl: „Přehráli jsme si několikaminutový pásek asi třikrát, některé pasáže i vícekrát. V diskusi se mezi námi neobjevily žádné pochybnosti o pravdivosti události, kterou Dražská vylíčila. Jen se váhalo nad některými podivnostmi.“

Dražská se například odvolávala na jakousi „kolegyni, bydlící u Reduty“, která věděla o dalších čtyřech mrtvých, ale vzhledem k jejímu „vysoce postavenému muži“ by to prý jen těžko mohla dosvědčit. „Vysvětlovali jsme si to tak, že při svém zděšení z prožitého podlehl nějaké fámě,“ poznamenal k tomu Petr Uhl a dodal: „Tak jsme nakonec využili jenom její osobní svědectví. Kolem 22. hodiny jsem začal zprávu psát na stroji, když vtom zavolal zpravodaj agentury Reuters. Zprávu jsem mu do telefonu částečně přečetl a zbytek improvizoval. Za další hodinu jsem totéž zatelefonoval Juditě Čerovské, která spolupracovala se Svobodnou Evropou. Ještě před půlnocí naší zprávu vysílala BBC.“

Dementi noční zprávy

Tuto stanici poslouchal Václav Benda. Krátce nato volal Uhlovi a hodnověrnost zprávy zpochybnil. Jeden z jeho synů totiž studoval na stejné matematicko-fyzikální fakultě jako údajně ubitý Šmíd a o ničem takovém nevěděl. V neděli v poledne zprávu o mrtvém dementoval ministryně školství a posléze také ministr zdravotnictví. Policie našla dva živé Martiny Šmídy, kteří studovali na stejné fakultě. Ukazovalo se, že údajně Dražské neodpovídají skutečnosti. Tyto i další pochybnosti přiměly Petra Uhla, aby v neděli odpoledne VIA vydala opatrné dementi noční zprávy.

Stejný den někdy před polednem poskytla Dražská v hotelu Fórum rozhovor americké televizi NBC, v němž před dvěma svědky opakovala svůj příběh z Národní třídy. Poté přišla společně s Litomiskou a Šabatovou k Ben-

dům, kde musela asi dvě hodiny odpovídat na důrazné, především Bendovy otázky. Ten souběžně několikrát telefonicky mluvil s Petrem Uhlem a opakoval, že Dražské – aniž by ji jmenoval – nevěří a že se do všeho zamotává.

Po odchodu žen se díval z okna a referoval o jejich zatčení. „Krátko nato jsem vydal dementní zprávy o smrti Martina Šmída,“ vzpomínal po čase Petr Uhl s tím, že v této zprávě bylo poprvé uvedeno i jméno Dražské.

Shodou okolností přicházela tehdy k Bendům v odpoledních hodinách na smlouvenou schůzku Hana Marvanová a byla před domem také zatčena. Jak sama před rokem vzpomínala (Lidové noviny, 2. 11. 2004), byla „zavřená na policii na Náměstí míru“ společně s Dražskou a „měla možnost s ní několik hodin mluvit“. Jevila se jí jako „úplně nevhodná“, protože „nebyla schopna odpovědět na základní otázky“. „Na výslech si ji brali z nepochopitelného důvodu separátně, pak ji zase pouštěli mezi nás,“ dodává Hana Marvanová. „Já jsem za ty dvě hodiny, co jsme s ní mluvili, dospěla k názoru, že je buď blázen, nebo nastročený agent. Případně že je na drogách.“

Dražská: Smrt na Národní jsem si vymyslela

Stejně pochybnosti o pravdivosti vyprávění Drahomíry Dražské měla před 16 lety také Anna Šabatová. Ještě ten nedělní večer, kdy byly obě ženy po zadržení propuštěny, vymánila na Dražské adresu rodičů Martina Šmída. Když však v pondělí 20. listopadu dopoledne na pražském Zahradním Městě na udaném místě s jedním z bratrů Paynů hledala, žádné Šmídovy neobjevila.

„Vrátili jsme se taxikem a já jsem Dražskou přinutila, aby jela se mnou zpět na Zahradní Město,“ vzpomínala po několika letech Anna Šabatová. „Nejdříve mě tam různě tahala po sídlišti a potom ukázala na jeden dům. Sama stála asi třicet metrů opodál. Marně jsem hledala na jmenovkách jméno Šmíd. Zavolala jsem Dražskou a v podstatě jí vtáhla do domu. Řekla jsem jí, že tady žádní Šmídovi nebydlí, a ona po chvíli ukázala na jméno Švarc.“

To však už bylo na Annu Šabatovou příliš: „Naštvaná jsem zavřela domovní dveře a tvrdě po ní vyla, aby si uvědomila, že její zásluhou mám zatčeného manžela a že ji prostě nepustím, dokud mi neřekne, jak to skutečně bylo. A právě v této situaci mi Dražská řekla, že sice kluka tohoto jména kdysi znala, ale jeho smrt na Národní třídě si vymyslela. Myslím, že ještě dodala, že prý ale skutečně na Národní zahynul nějaký student, kterého znala od vidění. Nevěřila jsem jí ale už nic a byla na ni v tu chvíli strašlivě naštvaná. Přesto jsem jí ještě nabídl odvoz taxikem do města. Odmítla a zůstala tam. Od té doby jsem ji neviděla.“

Padly všechny teorie

Zato měli v příštích měsících s Drahomírou Dražskou co do činění různé komise a vyšetřovatelé. Svým chováním a měněním výpovědí přímo vybízela k různým spekulacím. Jednu chvíli dokonce tvrdila, že si nic nepamatuje a žádnou kazetu nenamluvala.

Mnoho úsilí bylo věnováno tomu, aby se odhalilo, jestli Dražskou někdo naváděl, řídil

či instruoval. Časem padla teorie o disident- ském záměru i verze, že byla agentkou StB. Prokázalo se také, že její případ nijak nesouvisel s působením příslušníka StB Ludvíka Zifčáka, nasazeného do studentského prostředí pod jménem Růžička. Nakonec řekla Drahomíra Dražská vyšetřovateli Vojenské prokuratury to, co dávno předtím Anně Šabatové. Že si svědectví o mrtvém studentovi vymyslela – ze vzteku, protože byla sama při demonstraci zbita.

Psychologický posudek ze začátku devadesátých let konstatoval u Dražské její sklony k toxikomanii a lhavosti. A právě lhavost se u této ženy vyvinula do velkých rozměrů, což se projevilo na jaře 1999. Tehdy po ní pátrali pražští kriminalisté a podle zpráv v tisku měla na svědomí přes padesát podvodů, při nichž na základě různých výmyslů vylákala od lidí půl miliónu korun.

Náhodly patří do dějin

Smyslenka Drahomíry Dražské o ubitím kamarádovi - a potažmo do světa o tom vyslaná falešná zpráva - se stala důležitým a možná i klíčovým momentem víkendů po 17. listopadu 1989. Zvěst o „mrtvém studentovi“ žila sice jen několik desítek hodin, ale to stačilo, aby proměnila demonstraci v revoluční událost. Radikalizovala studenty a divadelníky, akcelerovala další průběh události a pomohla přivést do ulic a na náměstí statisíce lidí.

Režim psal poslední kapitolu své existence, ale „mrtvý student“ ji zkrátil a dějiny popostrčil. Přitom stačilo málo a mohly se některé události odehrát třeba i jinak. Například aby 17. listopadu 1989 nebyla kvůli demonstraci v Praze odkloněna doprava. Sama Dražská svého času poznamenala: „Všechno to byla náhoda. Kdyby tehdy tramvaj jela svou trasou a já nemusela vystupovat na Palackého náměstí, vůbec bych se na Národní nedostala.“

Ale náhodou do dějin neodmyslitelně patří. O jedné uvažoval v roce 1994 i Petr Payne: „Dne 18. listopadu jsem nahrál na kazetu vyprávění paní Drahomíry Dražské. Nevím, jak by se zpomalily dějiny, kdybych měl vybité baterie ve walkmanu, jak se mi to stávalo...“

Miroslav Šiška

Zakládání Občanského fóra večer 19. listopadu. Zpráva o mrtvém studentovi už byla sice dementována, ale majestáť smrti se stal katalyzátorem a urychlil další průběh události.